

Afgan Devleti'nin Kuruluşunda Türk Kültürünün Tesirleri

The Effects of the Turkish Culture in Foundation of the Afghan State

Orhan Yazıcı* ve Numan Durak Aksoy**

İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler Öğretmenliği Programı

Özet

Afgan devletinin üzerinde yükseldiği topraklar, geçmişte Saka, Yüe-çi, Kuşan, Akhun (/Eftalit), Gazneli, Selçuklu, Harizmşah, İlhanlı, Timurlu, Baburlu, Safevî ve Afşarlı gibi pek çok Türk boy ve devletine vatan olduğundan, bölgede Türk hâkimiyeti kesintiye uğramadan Abdaliler (/Dürrani) dönemine kadar ulaşmıştı. O sebeple Herat, Kandahar, Gazne, Kâbil gibi önemli vilâyetlerde Türk nüfusu ve nüfuzu hiçbir zaman eksik olmamış, siyasî üstünlük sayesinde kültürel devamlılık da kesintiye uğramadan sürmüştü. XVIII. yüzyılın ortalarına doğru İran ve Hindistan'daki siyasî gelişmeler neticesinde meydana gelen otorite boşluğundan faydalanan Afgan aşiretleri bir araya gelerek Kandahar'da yeni bir devlet kurdular. Ahmed Şah Abdalî liderliğinde kurulan bu yeni siyasî güç, kısa sürede sınırlarını batıda Horasan'dan, güneydoğuda Dekken yaylasına kadar genişletti. Ahmed Şah'ın 1747'de kurduğu bu devlet, coğrafyaya atfen "Afgan Devleti ya da Afganistan" olarak tarihe geçmiştir. Oysa hem kurucu boyların menşei, hem de hâkimiyet alametleriyle devlet idaresinde kullanılan idarî ve askerî ünvanlar, bu devletin kendinden önceki Türk devletlerinin bir devamı olduğunu ve Türk kültürünün yeni kurulan bu devlet üzerinde çok önemli tesirler yaptığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Afgan, Afganistan, Ahmed Şah Abdalî (/Dürranî), Türk Kültürü, İdarî ve Askerî Ünvanlar, Hâkimiyet Alametleri.

Abstract

In the lands where the Afghan state was founded, the Turkish domination continued without interruption by the Abdalis (/Durrani) period due to the living of the Skyth, Yue-chi, Kushan, Akhuns (/Eftalit), Ghaznavid, Seljukid, Khwarezmshah, Ilhanid,

---

* *Yazışma Adresi:* İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Kampus/MALATYA e-mail: oyazici@inonu.edu.tr

** *Yazışma Adresi:* İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler Öğretmenliği Programı Kampus/MALATYA e-mail: ndaksoy@inonu.edu.tr

Timurid, Baburid, Safavid ana Afsharid in the same lands in the past. For his reason, Turkish population ana domination was never missed in important cities such as Herat, Qandahar, Ghazni, Kabul and with their political superiority, The cultural activations continued without interruption. The Afghan tribes that missed the lack of authority occurred in the end of political developments in India ana Persia in middle of XVIIIth century, founded a new state in Qandahar joining together. This new political force that was founded in the leadership of Ahmad Shah Abdali, expanded its borders at the short time from Khurasan in west to Deccan plateau in southeast. This state that was founded by Ahmad Shah in 1747, however went down to history as "Afghan State or Afghanistan" due to its geography, when considered to ancestors of the founders, the symbols of domination and the military and administrative titles in state government, it has been showing that this state was a pursuance of the previous Turkish states and the Turkish culture had very important effects on this new state.

Keywords: Afghan, Afghanistan, Ahmad Shah Abdali (/Durrani) Turkish culture, administrative and military title, domination symbols.

Afganistan'daki aşiretlerden Gılcayların,¹ 1722 yılında İsfahan'ı ele geçirmesiyle başlayan süreç, İran'da Safevî hâkimiyetinin sona ermesi ile neticelendi. Afgan aşiretlerinin İran'daki idaresine ise 1726'da Şah Tahmasb'ın hizmetine giren Afşar Türklerinden Nadir Kulu Han son verdi. Kısa sürede Safevî ordularını toparlayan Nadir, önce Afganları, ardından da İran topraklarının bir bölümünü ele geçiren Rusları ve Osmanlıları, ülkeden çıkarmayı başardı.²

1736 yılında kendisini İran Şahı ilan ettiren Nadir, 1738'de Kandahar'ı ele geçirmek suretiyle, ülkesinin sınırlarını Safevîler döneminde olduğu gibi Hindistan'a kadar uzattı.³ Böylece Afganistan tekrar bir Türk devletinin hâkimiyeti altına girmiş oluyordu. Kandahar'ı ele geçiren Nadir Şah, özellikle Afganistan'ın önemli aşiretlerinden olan Abdalîlerden önemli bir kuvveti ordusuna aldı. Nadir'in 1739 yılında çıktığı Hindistan seferinde cesaret ve sadakatleri ile kısa sürede kendilerini gösteren Abdalîler, batıda Osmanlı ve kuzeyde Ruslarla girilen bütün mücadelelerde onun yanında yer almış, ülke içindeki muhalefetin ve meydana gelen isyanların bastırılmasında da en büyük desteği vermişlerdi.

Safevîler döneminde Herat valiliği de yapmış olan Abdalî reislerinden Muhammed Zaman Han'ın oğlu Ahmed Han, bu kuvvet içerisinde kendisini göstermemişti. Henüz on altı yaşında iken emireri olarak Nadir Şah'ın hizmetine giren Ahmed Han, onun Hint,⁴ Osmanlı ve diğer seferlerine iştirak ederek, büyük

¹ Kalaçların bakiyeleri olan Gılcayların menşei ile ilgili geniş bilgi için bkz. O. Yazıcı, "Gılcayların Menşei", *Ortadoğu Araştırmaları Dergisi* IV/1, (Elazığ, Ocak 2006), s. 31-49

² Nadir Kulu Han'ın, Şah Tahmasb'ın hizmetine girmesi ve elde ettiği başarılar için bkz. Mirza Mehdi Han Esterabadî, *Tarih-i Cihangüşâ-yı Nadirî*, Tahran 1377; L.Lockhart, *Nadir Shah*, London 1938

³ *Tarih-i Cihangüşâ-yı Nadirî*, s.290 vd.

⁴ Nadir Şah'ın Dehli'yi zabtı ile ilgili bkz. Hoca Abdulkerim Han Keşmirî, *Beyan-ı Vâki; The Memoirs of Khojeh Abdulkurream*, (nşr. F. Gladwin), Calcutta 1788, s.1-8; Tanburî Arutin, *Thamas Kulu Han'ın Tevârihi*, (nşr. E. Uras), Ankara 1942; Nadir Şah, 9 Mart 1739'da Dehli Sultanı Muhammed Şah'ı mağlup edip, Dehli kalesini ele geçirmesinden sonra Divan'ı Am'da vezir-i azam Nizamü'l-mülk Çin Kılıç Han'ı kabul etmişti. Bu sırada bir fizyonomi uzmanı olan

tecrübe kazanmıştı.⁵ Ahmed Han'ın seferlerde gösterdiği gayret ve kahramanlık, Nadir Şah'ın takdirine mazhar olmuş⁶ ve dürüstlüğü sayesinde *sandukbaşı*⁷ görevine getirilmişti.⁸ Bir müddet sonra da *yasavulluğa*⁹ terfi etmiş ve emrindeki seçilmiş dört bin Abdalî süvarisi ile Nadir Şah'ın harem çadırının ikinci kapısını korumakla vazifelendirilmişti.¹⁰

1746 yılından itibaren İran'da Nadir Şah Afşar'a karşı gelişen muhalefet, kısa sürede ülkenin değişik bölgelerinde isyana dönüştü.¹¹ Bu isyanların ve muhalefetin bastırılması için büyük gayret sarf eden Nadir, sürekli teyakkuz halindeydi. O sebeple ruh hali gittikçe bozulmuş ve en yakınında bulunan beylere dâhi güvenmez olmuştu. Böyle bir halet-i ruhiye ile 11 Haziran 1747'de Kabuşhan'da başlayan isyanı bastırmak üzere Fethâbâd'a ulaştı. Haremde eyerlenmiş ve gemi vurulmuş bir atı sürekli hazır bekleten Nadir, 19-20 Haziran gecesi kendisini korumakla mükellef Abdalî ve Özbek liderleri huzuruna çağırarak,¹² çevresinde ve orduda bulunan bazı hanların hâl edilmelerini istedi. Ancak bu istekten haberdar olan Kaşıkçıbaşı Muhammed Kulu Han Afşar, Salih Han Kırklı, Muhammed Han Kaçar, Musa Beg Afşar ve Koca Beg Gündüzlü gibi ordunun ileri gelen beyleri, hayatlarından endişeye düşerek, Şah'ın tahttan indirilmesi hususunda fikir birliğine vardılar. Nadir ile görüşmek bahanesiyle 20

---

vezir, Nadir'in yanında bulunan Ahmed Abdalî'yi görünce, onun ileride büyük bir sultan olacağı kehanetinde bulunmuştu. Bunun üzerine Nadir Şah, Ahmed Han'ı yanına çağırarak, belinden çıkardığı hançer ile onun kulaklarını kanatmış ve ona "*bir şah olduğun zaman bu sana beni hatırlatacak*" demişti. Bkz. Ali Kuli Mirza, **Tarih-i Vâka-yı ve Sevânih-i Afganistan**, Tahran 1376, s.35; M. Afşar, **Afgan-nâme II**, Tahran 1341, s.12 vd.

⁵ Mirza Muhammed Sadık, **Tarih-i Giti Güşâ: der Tarih-i Hanedan-ı Zend**, (nşr. Said Nefisî), Tahran 1317, s.51

⁶ Nadir Şah, bir gün sarayın avlusunda devletin ileri gelenlerine Ahmed Abdalî'den bahisle "*böyle övgüye değer kabiliyetli birine ne İran, ne Turan, ne de Hindistan'da rastlamadım. O ileride büyük bir adam olacak*" demişti. [Bkz. Feyz Muhammed Han, **Siracü't-tevarih I**, (nşr.M.İ.Şeriatî), Tahran 1372, s.11; Ali Kuli Mirza, a.g.e., s.35; M.Afşar, a.g.e.II, s.12]; Yine bir gün Nadir, "*Senin kesinlikle bir Şah olacağını biliyorum. Nadir'in soyundan biri gibi ol.*" diyerek sözlerini tekrarlamıştır. Bkz. G. Singh, **Ahmad Shah Durrani**, New York 1959, s.19

⁷ Baburlularda zamanında hazine memurluğuna verilen addır. Bkz. Zahirü'd-din Muhammed Babur, **Vekâyi: Babur'un Hatratı II**, (nşr. R.R. Arat), Ankara 1987, s.666

⁸ Bkz. G.Singh, a.g.e., s.18

⁹ Saray muhafızlarının başı manasına gelen Yasavul terimi, aynı zamanda tanzim edici, emirber manasına da kullanılıyordu. Bkz. Vekâyi II, s.666

¹⁰ Siracü't-tevarih I, s.11 vd; M.S.Ferheng, **Afganistan, der Penc Karn-ı Ahir I**, Meşhed 1371, s.114

¹¹ Nadir Şah'ın yeğeni Ali Kulu Han ve Kabuşhan Kürdlerinin isyanları ile ilgili bkz. Bkz. L.Lockhart, a.g.e., s.260 vd.

¹² Nadir, huzuruna gelen Saray muhafızlarına "*Cesaretiniz ve sadakatınız tarafımdan biliniyor. Yarın sabah bütün memurlarımı tutuklamanızı ve zincire vurmanızı emrediyorum. Eğer size karşı direnme cesareti gösterirlerse onların hiç birini sağ bırakmayın. Benim canım tehlikededir ve ben sadece hayatımı size emanet edebilirim*" demişti. Bkz. L.Lockhart, a.g.e., s.261; Nadir Şah'ın huzuruna gelen muhafızları arasında Nur Muhammed Han Gilçay ve Ahmed Han Abdalî de bulunmaktaydı. Bkz. Cihangüşây-ı Nâdirî, s.426; Muhammed Emin Gülistanî, **Mücmilü't-tevarih**, Tahran 1344, s.8 vd.

Haziran 1747 gecesi saltanat çadırına giren Salih Han ve Muhammed Han Kaçar, kısa bir arbededen sonra Nadir Şah'ı öldürdüler.¹³

Nadir'in katledildiği haberini haremde vazifeli Bibi Sahiba adlı bir kadından öğrenen Ahmed Han Abdalî, emrindeki askerlerle Şah'ın çadırına girip, Nadir'in cansız bedeniyle karşılaşınca onun intikamını almak üzere, bu sırada çadırı yağmalamakla meşgul olan Kızılbaşların üzerine hücum etti.¹⁴ Kısa süren bir çatışmadan sonra Kızılbaşlar ile baş etmelerinin mümkün olmadığını anlayarak geri çekilme kararı alan Ahmed Han, tekrar çadıra girerek, Nadir'in parmağındaki mührü, *Kûh-ı Nur* ve *Derya-ı Nur* adlı muhteşem elmasları¹⁵ ve bulabildiği diğer hazineleri aldı.¹⁶ Çadırı yağmalamaya çalışan Kızılbaşlarla Kabuşan yakınlarındaki Koçan tepesine kadar savaşıyor ve geri çekildi.¹⁷

Türk tarihinin yetiştirdiği büyük cihangirlerden Nadir Şah'ın ölümü ile İran ve Asya tarihinde yeni bir dönem açıldı. Bu dönemin başoyuncularından birisi bölgede yeni bir devlet vücuda getirecek olan Abdalî ve Gilçay aşiretlerinin başını çektiği Afganlardı. Nadir'in öldürülmesi ile artık bu aşiretlerin İran'da bulunmalarını gerektiren sebep ortadan kalkmış, onlar da bölgeyi terk etmek üzere harekete geçmişti. Gidebilecekleri yegâne yer ise asıl yurtları olan Kandahar'dı.¹⁸

Kandahar'a gitmek üzere İran'dan ayrılan Afgan birliklerinin başında Nadir Şah'ın gözdelelerinden Nur Muhammed Han Alizay bulunmaktaydı.¹⁹ Ferah civarına ulaşan Afgan birlikleri, yer yer yolları tutan İran kuvvetlerini bozguna uğratarak Kerşek kasabasına kadar ilerledi. Burada birkaç nefer Kandahar'a gönderilerek, Nadir'in katledildiği haberi ulaştırıldı.²⁰ Nadirâbâd yakınlarındaki Şir-i Sorh türbesine ulaşıldığında ise yeni bir lider seçme mecburiyetinde olduklarını dile

¹³ Cihangüşây-ı Nâdirî, s.427; L.Lockhart, a.g.e., s.262; Muhammed Kâzım Mervî, **Alam Aray-ı Nadiri III**, (nşr. M.E. Riyahi), Tahran 1369, s.1191 vd; A.D. Pour, **Nadir Şah Devrinde Osmanlı-İran Münasebetleri**, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1977, s.161; P.Sykes, **Persia**, London 1922, s.350

¹⁴ Siracü't-tevarih I, s.12; M.S. Ferheng, a.g.e.I., s.114; L.Lockhart, a.g.e., s.263

¹⁵ Nadir Şah bu elmasları Hindistan seferinde Dehli Sultanı Muhammed Şah'ın hazinesinden ele geçirmişti. Bkz. Siracü't-tevarih I, s.12

¹⁶ L.Lockhart, Nadir Shah, s.263; M.Şemî, "*Ahmed Şah Dürrani*", **Dairetü'l-Maarif-i Bozorg-i İslâm VII**, s.64

¹⁷ Cihangüşây-ı Nâdirî, s.432; Mücmilü't-tevârih, s.19; H.Beveridge, **A Comprehensive History of India I**, London 1858, s.401

¹⁸ Kandahar ve çevresi, sürekli Türk hâkimiyeti altında XVIII. yüzyılın ortalarına kadar ulaşmıştı. Burada mukim olan aşiretler, özellikle son iki asrı Baburlu ve Safevîlerin hâkimiyetleri altında geçirmişlerdi. 1709-1726 yılları arasında Gilçay ve Abdalîlerin, Kandahar merkez olmak üzere, bir dönem İran'ı da içine alacak şekilde müstakil bir idare tesis etmeleri, onlarda istiklâl arzusunu ortaya çıkarmıştı. Dolayısıyla Nadir Şah'ın ölümü ile buhranlı bir devreye giren İran'dan bağımsız bir idare tesis etme şansı yakalayan Afgan aşiretleri, bu fırsatı değerlendirmek arzusundaydı. Bkz. Siracü't-tevarih I, s.12

¹⁹ A. Fletcher, **Afghanistan Highway of Conquest**, New York 1966, s.41 vd; Kandahar'a hareket eden ordu, dört bin Gilçay ve oniki bin Abdalî ve Özbek'ten mürekkepti. Bkz. G.M. Gubar, **Afganistan der Mesir-i Tarih**, Tahran 1374, s.354; G.B. Malleson, **History of Afghanistan**, London 1879, s.273 vd.

²⁰ Bkz. M.S.Ferheng, a.g.e.I, s.116 vd.

getirerek burada bir toplantı yapılmasına karar verdiler.²¹ Şayet güçlü bir liderden mahrum şekilde Kandahar'a vasıl olunursa Kandahar'daki idarecilerin husumetine uğrayabilirlerdi.²²

Önce liderlik meselesini halletmek üzere Şir-i Sorh'ta *Cirke* (*Jirga/Kurultay*)'yi topladılar.²³ *Cirke*'de Afgan aşiretlerinin çok önemli ve nüfuzlu liderleri vardı. Aralarında bir lider seçmek üzere yapılan bu toplantıda her kabile, kendi hanlarının “*Şah*” seçilmesi arzusundaydı. Hararetli tartışmalarla geçen sekiz gün sonunda bir netice elde edilememişti. Tartışmalar neticesinde hakeme gitmeye karar verildi. Hakemin her hangi bir kabileye mensup olmaması, herkesçe itimat edilen ruhanî biri olması şartı arandı. Nihayet bu şartları haiz, Kâbil ahalisinden Pir Sabır Şah adındaki derviş, hakem tayin edildi.²⁴

Ahmed Han Abdalî, büyük tartışmalara sahne olan bu *Cirke*'yi bir köşede sükût içerisinde, tartışılmış olan en önemli meselelerde bile tek kelime söylemeden, dikkatle ve sabırla dinlemişti. Ahmed Han'ın bu halini gözlemleyen Pir Sabır Şah, onu liderliğe layık görerek, şahlığa önerdi.²⁵ Sabır Şah'ın bu teklifi karşısında diğer hanlar, kendi adaylıklarını çekerek, Ahmed Han'ın lider seçilmesini destekledi.²⁶

Derviş Pir Sabır Şah tarafından Afgan aşiretlerinin liderliğine aday gösterilen henüz yirmi beş yaşındaki Ahmed Han, ısrarlar üzerine bu görevi kabul etti. Ahmed Han'ın şahlığı kabul etmesi üzerine Sabır Şah, “*Bu şahlığınızın tahtıdır.*” diyerek, onu yüksek bir makama oturttu. Sonra eline aldığı bir avuç buğday tanesini de başına saçarak “*bu da şahlığınızın ilâmıdır.*” dedi.²⁷ Burada ananevî Türk töresinde yer alan “*tahta oturtma*” ve “*saçı saçma*” geleneği aynen tatbik edilmişti. Şahlığın, halka uğur ve bereket getirmesi maksadıyla tatbik edilen bu gelenek en eski Türk adetlerindendi.²⁸

Şekil 1: Ahmed Han Abdalî'nin Şir-i Sorh'daki “taç giyme töreni”ni simgeleyen bir

²¹ Gubar, Afganların Şir-i Sorh (Kızıl Aslan)'da yaptıkları toplantının tarihini Ekim 1747 olarak verir. Bkz. G.M.Gubar, a.g.e., s.354 vd.

²² İbn Muhammed Amin Gulistanî'ye göre bu toplantıda “*Bu uzun seferde kendi içimizden birinin liderliğinde birleşmeliyiz. En yüksek rütbeli bir lider olmaksızın Kızılbaş tehlikesiyle yüz yüze olan askerlerimiz tek vücut halinde Kandahar'a yürümezse başarı imkânsız ve zor olur. Bununla beraber gideceğimiz yere varmadan önce her ne olursa olsun bir lider seçmeliyiz.*” şeklinde bir karar alınmıştı. Bkz. Mücmilü't-tevarih, s.60

²³ “Büyük Halk Meclisi” manasına kullanılan *Cirke* ya da *Jirga* [Bkz. Bkz. M.J. Hanifi, “*Colonial Production of Hegemony Through the “Loja Jerga” in Afghanistan*”, *Iranian Studies*, XXXVII/2 (June 2004), s.303] “*Kurultay*”ın karşılığıdır. Devletin önemli meselelerinin oturulup konuşulduğu ve tartışıldığı meclis olarak günümüzde de faaldir.

²⁴ G.M. Gubar, a.g.e., s.355

²⁵ Pir Sabır Şah: “*Bu kadar gereksiz konuşma niçin? Allâh hiç birinizde olmayan özelliklerle Ahmed Han'ı büyük bir insan olarak yarattı. Onun soyu, bütün Afgan kabilelerinin en soylusudur. Bundan sonra devam edilirse, Allâh gazâbıyla sizleri imtihan edecektir.*” diyerek Ahmed Han'ı şahlığa önermişti. Bkz. G. Singh, a.g.e., s.24 vd.

²⁶ Ali Kuli Mirza, a.g.e., s.35

²⁷ Bkz. G.M. Gubar, a.g.e., s.355; Ali Kuli Mirza, a.g.e., s.35

²⁸ Bkz. B. Ögel, *Türklerde Devlet Anlayışı (13. Yüzyıl Sonlarına Kadar)*, Ankara 1982, s.69 vd.

gravür.*

Yapılan bu sade törenden sonra Pir Sabır Şah, “Şimdi sen Padişâh Dürr-i Dürrân (inciler incisi) ’sın” dedi.²⁹ Bundan sonra Ahmed Han, Ahmed Şah Dürranî adını aldı.³⁰ Ahmed Han’ın “Şah” olarak Afgan kabilelerinin başına getirilmesinden sonra Cirke’de önemli bir karar daha alındı. Bu karara göre artık Kızılbaş İran’a ve büyük bir buhran içerisine itilmiş Dehli Sultanlığı’na hizmet etmeyecek, kendi toprakları olan Herat ve Kandahar’da bağımsız bir devlet tesis edeceklerti.

Görüldüğü üzere Afgan kabileleri bir araya toplanıp uzun istişarelerden sonra kendi liderlerini seçim yoluyla göreve getirmişlerdi. Han’ın kurultayda seçilmesi eski ve köklü bir Türk geleneğiydi. Bu tavır Hun, Göktürk ve Uygurlardan sonra pek fazla görülen bir davranış şekli değildi.³¹ Afgan aşiretlerinin, liderlerini kurultayda seçmiş olmaları, onların geçmişteki Türk adetlerini devam ettirdikleri hususunu gözler önüne sermektedir.

Cirke’de “Şah” seçildikten sonra Kandahar’a hareket eden Ahmed Han, önden tellallar gönderip, Nadir Şah Afşar’ın öldüğünü ve kendisinin şahlığa

* Bu resim M.J. Hanifi, “Colonial Production of Hegemony Thourgh the “Loja Jerga” in Afghanistan”, *Iranian Studies*, XXXVII/2 (June 2004), s.316’den alınmıştır.

²⁹ Bkz. Siracü’t-tevarih I, s.12; G.M.Gubar, a.g.e., Tahran 1374, s.355; Dürr-i Dürrân “Lûlûlalâ” (parlayan inci) olarak da tesmiye edilmiştir. Bkz. M.S.Ferheng, a.g.e.I, s.121; Bazı batılı tarihçiler, Dürr-i Dürran ismini “Dürr-i Dovrân” yani “devrin/zamanın incisi” şeklinde yanlış ifade etmiştir. Bkz. D.N.Wilber, *Afghanistan*, New Haven 1962, s.18; M. Ewans, *Afghanistan: A New History*, Curzon 2001, s.23

³⁰ Bu hadiseden sonra Ahmed Şah, davullar çaldırarak Abdalilerin de Dürrani adını kullanmalarını istedi. Böylece bu tarihten itibaren Abdaliler Dürrani adını aldılar. Bkz. G.B. Malleson, a.g.e., s.276; L. Dames, “Ebdali”, *İ.A.IV*, s.4; H.W. Bellew, *An Inquiry into the Ethnography of Afghanistan*, Karachi 1977, s.22

³¹ Hükümdarın Kurultay’da seçilmesi ile ilgili geniş bilgi için bkz. B. Ögel, a.g.e., s.68 vd.

seçildiğini ilân ettirdi.³² Herhangi bir zorlukla karşılaşmadan Kandahar'a giren Ahmed Han'ı, şehrin ileri gelenleri ve aksakallıları büyük bir coşkuyla karşıladı. Ahmed Han, Kandahar'da ilk iş olarak Nadir Şah'a giden bir hazine kervanına el koydu.³³ Kervan'daki filleri ve diğer malları orduda ve hükümette yer alan memurlar arasında dağıttı.³⁴ Bu hareketiyle adeta *cülûs bahşişi*³⁵ töreni icra eden Ahmed Han'ın bu tavrı büyük bir cömertlik gösterisiydi. Bu davranışı, ona karşı gelişebilecek muhalefeti ortadan kaldırmaya yetmiş, ayrıca pek çok aşiret reisi de kendisine bağlılıklarını bildirmişti.³⁶

Artık sıra klasik Türk-İslâm devletlerinde görülen tahta çıkma merasiminin icrasına ve hâkimiyet sembollerinin tatbikine gelmişti. Bu hususta 1747 yılı Ekim ayının sonlarında Kandahar'da bir camide, bir kez daha şehrin ileri gelenlerinin huzurunda yapılan törende, şehrin en yüksek mevkiindeki dinî lideri, eline aldığı bir avuç buğdayı Ahmed Han'ın başına saçmış ve dualardan sonra onun Tanrı ve milletin seçimi neticesinde bu makama ulaştığını söylemişti³⁷ Bu merasim esnasında, ortaçağ Türk devletlerinde takip edilen hâkimiyet sembolleri sırasıyla uygulanmış, yeni Şah'a *hilât*³⁸ giydirilmiş, başına *sorguç*³⁹ ile süslü *tâc*⁴⁰ konarken, beline de *kılıç kuşatılmıştı*.⁴¹

³² Bkz. G.Singh, a.g.e., s.29

³³ Nadir Şah'ın Sind ve Pencâb Beglerbegi olan Muhammed Taki Han Şirazî [Bu kişinin adı Siracü't-tevarih I, s.9'da "Takî Han Ahtabegi" olarak geçer. "Ahtabegi" ya da "Ahtaçı" "Mir-i Ahur'un karşılığıdır. Bkz. Vekâyi II, s.577] komutasında bir Afgan muhafız birliği, üç bin deve ile taşınan şallar, değerli taşlar ve iki korur rupiden oluşan hazine ile Kandahar'a ulaşmıştı [Bkz. Siracü't-tevarih I, s.12 vd; Tarih-i Giti Güşâ, s.51]; Yaklaşık 2.600.000 rupi değerindeki bu hazine [Bkz. Y.H. Bayur, a.g.e.III, s.102] Nadir Şah adına Pencâb, Lahor ve Kâbil civarından toplanan vergileri ihtiva ediyordu. Ahmed Han, Kızılbaşların önemli bir siması olan Muhammed Taki Han Şirazî'ye oldukça iyi davranıp, hizmetine almış, böylece Kâbil ve Pencâb'da yerleşmiş olan Kızılbaş Türklerin de devlete bağlanmasını temin etmişti. Bkz. Mücmilü't-tevarih, s.60

³⁴ Bkz. M.Şemiî, a.g.m., s. 64

³⁵ Tahta çıkan padişahın, askerî ve idarî vazifelileri memnun etmek üzere dağıttığı atiyenin adıdır. Bkz. M.Z. Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I**, İstanbul 1993, s.312

³⁶ Mücmilü't-tevarih, s.61; M.S.Ferheng, a.g.e.I, s.121

³⁷ J. P. Ferrier, **History of the Afghans**, London 1858, s.69 vd.

³⁸ Ortaçağ Türk-İslâm devletlerinde hakimiyet sembollerinden sayılan hilât, Arapça "*elbisesini çıkarmak*" manasını ifade eden *hal'* kökünden gelir. Halife, hükümdar ve ümerânın taltif etmek istediği kimseye verdiği kıymetli libas, zinet veya silah manasına kullanılırdı. Bkz. H. Palabıyık, **Valilikten İmparatorluğa Gazneliler, Devlet ve Saray Teşkilatı**, Ankara 2002, s.140

³⁹ Tâc veya imâme üzerine takılan Ukar (Tepeli Balıkçıl) kuşunun tüylerine sorguç deniliyordu. Bkz. Vekâyi II, s.641

⁴⁰ Hakimiyet sembollerinden olan tâc, genellikle değerli madenî eşya ile yapılır ve kıymetli taşlarla süslenirdi. Ağırılığı sebebiyle başa zahmet vereceğinden genellikle tahtla irtibatlandırılırdı. [Bkz. H. Palabıyık, a.g.e., s.170] Ahmed Şah'ın giydiği tacın muhtevası ile ilgili fazla bilgi yoktur. Ancak tahta çıkma törenini tasvir eden bir gravürde, başında sorguçlarla süslü bir sarık (imâme) görülmektedir. Bkz. M. J. Hanifi, a.g.m., s.316

⁴¹ Bkz. G. Singh, a.g.e., s.31; Kılıç kuşanma, Padişahlara biatten sonra yapılan merasim münasebetiyle kullanılan tabirdir. Tahta çıkma merasiminde hilât giydirmeye birlikte uygulan bu merasim çok eski Türk adetlerindedir. Bkz. M.Z. Pakalın, a.g.e.II, s.266

Tahta çıkma merasiminden hemen sonra Ahmed Şah, yeni kurulan devletin merkezi olarak Kandahar'ı *payitaht*⁴² ilân etti. Ahmed Şah adına ilk *sikke*⁴³ de burada bastırıldı. Bastırılan altın ve gümüşten sikkelerin üzerinde “*Hük-m-ü şod ez kadr biçün be Ahmed Padişâh / Sikke-i zen ber sim ve zer ez puşt mâhi ta be mâh*” ibaresi yer alıyordu.⁴⁴ Sikkeler üzerinde, sadece Ahmed Şah'ın adının yer alması, onun herhangi bir devlete tâbi olmadığını gösteriyordu.

Devletin resmî işlerinde kullanılmak üzere Ahmed Şah için bir de *mühür*⁴⁵ kazdırıldı. Hatem (/yüzük) üzerinde kadeh şeklinde kazdırılmış mühürde “*Allâhü'l-hâkim ba hû, Ahmed Şah ya fettâh dürr-i dürrânî*” ibaresi yer almaktaydı.⁴⁶ Ayrıca mühürün üzerindeki yazının altına hâkimiyet sembolü olarak bir de tavus kuşu resmi işlenmişti.⁴⁷

Ahmed Şah Dürranî adına ilk *hutbe*⁴⁸ Kandahar'da Cuma namazında okutuldu.⁴⁹ Böylece Türkistan, İran ve Hindistan'da hâkimiyet tesis etmiş olan Gazneli, Selçuklu, Harezmsâh, İlhanlı, Timurlu, Babûrlu ve Safevîler gibi Türk-İslâm devletlerinde uygulandığı görülen hâkimiyet sembollerinden kurultay, taht, payitaht, hilat, tâc, kılıç kuşanma, cülûs bahşîşi, sikke, mühür ve hutbe gibi unsurların tamamı, Ahmet Han'ın iktidara taşınmasında da uygulanmıştı.

Nadir Şah'ın hizmetine girdiği andan itibaren, onun bütün seferlerine iştirak ederek Hindistan, Azerbaycan, Gürcistan ve Irak-ı Acem'de onunla birlikte bulunan Ahmed Han, Afşarlı sarayında bulunmak ve Şah'ın korumasını üstlenmesi hasebiyle devlet erkânına ve adabına malik olmuş, devlet idaresinde gerekli olan hususiyetler kendisinde tebarüz etmişti. Alınan karar gereğince, devletin temellerini atmak üzere harekete geçen Ahmed Şah, İran'daki Safevî ve Afşarlı idarî yapılanmasını örnek olarak oluşturduğu memuriyetlere, aşiret reislerinden tayinler yapmaya başladı.

Eşrefü'l-vüzerâ Şah Veli Han lakabıyla Begi Han, *Kaşıkçıbaşı*,⁵⁰ Şah Pesend Han lakabıyla Abdullah Han, *Divanbegi*,⁵¹ Hacı Navab Han, *Sahib-i Cem-i*

⁴² Devletin mevcut olduğu yerde, devletin idare edildiği bir merkezin olması şarttır. Türk-İslâm devletlerinde “darü'l-mülk”, “hadrat”, dergâh” olarak da adlandırılan payitaht önemli hâkimiyet alametlerindedir. [Bkz. H. Palabıyık, a.g.e., s.161] Kandahar'ın payitaht seçilmesi ile hakimiyet alametlerinden bir daha gerçekleştirilmiş oluyordu.

⁴³ Tahta çıkan her hükümdarın bağımsızlık alameti olarak adına sikke bastırması Türk devlet geleneğinde hâkimiyet sembollerindedir. Bkz. H. Palabıyık, a.g.e., s.129

⁴⁴ Bkz. Mücmilü't-tevarih, s.449; Siracü't-tevarih I, s.13

⁴⁵ Resmî yazışmalarda hükümdarın nişanı olarak kabul edilen mühür, önemli hâkimiyet alametlerindedir. Bkz. H. Palabıyık, a.g.e., s.150

⁴⁶ Bkz. Mücmilü't-tevarih, s.449

⁴⁷ Bkz. Siracü't-tevarih I, s.13; Bir hâkimiyet sembolü olarak tavus kuşu motifinin kullanılması ile ilgili geniş bilgi için bkz. T. Thankappan Nair, “*The Peacock Cult in Asia*”, **Asian Folklore Studies**, XXXIII/2, (1974), s.93-170

⁴⁸ İslâm devletlerinde meşruiyetin şartlarından biri de şüphesiz ki, hâkim olunan sahalardaki camilerde Cuma namazları esnasında hükümdarın adının, ünvanlarının ve lakablarının mimberde zikredilmesidir. Bkz. H. Palabıyık, a.g.e., s.134 vd.

⁴⁹ Bkz. Mücmilü't-tevarih, s.61

⁵⁰ “Muhafiz alayı kumandanı” manasına kullanılan Türkçe bir terimdir. Bkz. Siracü't-tevarih I, s.12

Sandukhâne,⁵² Berhurdar Han, *Kapucubaşı*,⁵³ Muhammed Han Beluç, *Zabit Begi*,⁵⁴ Cafer Han, *Kollaragası*⁵⁵ ve Cihan Han, *Hân-ı Hanân*⁵⁶ (*Sipahsalar*⁵⁷/*Serleşker*⁵⁸) ünvanlarıyla tayin edildi.⁵⁹ Ayrıca *Eşikagası*⁶⁰ ünvanı verilen Abdullah Han Keşmir'in fethiyle görevlendirildi.⁶¹ Görüldüğü üzere yeni tesis edilen idareye atananların aldıkları ünvanlar ve vazifeler Türk-İslâm devletlerinde kullanılan idarî /askerî ünvan ve terimleri idi.

Ahmed Şah, merasimler ve tayinlerin ardından dokuz Afgan kabilesinin liderlerinden oluşan bir kurul oluşturdu.⁶² Bir yandan idarî ve askerî yapılanma devam ederken, öte yandan hâkimiyet altındaki mevcut toprakların taksimatını yeniden düzenleme kararı alan Ahmed Şah, Nadir Şah zamanında tahriri yapılmış olan Kandahar vilâyetindeki toprakları yeniden tahrir tabi tutarak, altı bin sabana böldü. Yayınladığı fermanla bu toprakların büyük bir bölümünü Abdalîler arasında taksim ederek, yeni toprak sahiplerini savaş zamanında on iki bin beş yüz nefer vermekle mükellef kıldı. Yeni tumar sahipleri savaş zamanında sipahileriyle birlikte orduya katılacak ve askerî bir ünvan olan *serdar* adını alacaktı.⁶³

Savaş zamanında tımarlardan ve aşiretlerden orduya katılan askerlerin yanı sıra, tamamı Afgan kabilelerinin dışından, özellikle Nadir Şah'ın ordusunda harp tecrübesi kazanmış Kızılbaş ve Özbeklerden seçilen atlı birliklerden teşekkül edilmiş kapıkulu ocağını kurdu. Bunlar payitahtta Gulaman-ı Şahî veya Gulamhâne adıyla bilinen yerde iskân edilmişti.⁶⁴ Savaş zamanında "*leşker-i kalb*" yani ordunun merkezini bu birlikler tutuyor, savaş dışında da Şah'ın emniyetini

⁵¹ Halkın istida ve arz-ı hallerini divana takdim eden ve divanın tertip ve düzenini muhafazayla görevli kişiye verilen addır. Bkz. M.Z. Pakalın, a.g.e.I, s.457; Babür zamanında Serkâtîp, Nedim, Kâhya, Kapı Kethüdası manasına kullanılıyordu. Bkz. Vekâyi II, s. 603

⁵² Karahanlı, Gazneli ve Selçuklularda Hazine-dârlik görevinin karşılığıdır. Bkz. Vekâyi II, s. 666

⁵³ Saray kapıcılarının âmiri ve büyük zâbiti hakkında kullanılan bir tâbirdir. Bkz. M.Z. Pakalın, a.g.e.II, s.167; Karahanlı saray teşkilatında Hükümdar ve Ulu Hacib'den sonra gelen en büyük makam sahibi olarak Kapucubaşı'nı görmekteyiz. Sarayda çeşitli hizmetler için adam almak, saray hizmetlilerinin tayin ve terfilerini tanzim etmek, onların sevk ve idarelerini yapmak ve gerek saray içinde gerekse dışında, her türlü tehlikeye karşı Hükümdarın korumasını sağlamak, Kapucubaşı'nın görevidir. Bkz. R. Genç, **Karahanlı Devlet Teşkilatı**, Ankara 2002, s.138 vd.

⁵⁴ Zabita işleriyle alakalı askerî teşekkül ve bu teşekkülün başında bulunan kişiye verilen isimdir. Bkz. M.Z. Pakalın, a.g.e.III, s.644

⁵⁵ Kollaragası ya da Kullar Agası terimi askerî bir terim olup, saray muhafızlarının komutanı manasına kullanılmıştır. Bkz. Y.H. Bayur, a.g.e.II, s.206

⁵⁶ Hân-ı Hânân ünvanı "ordu komutanı" manasına kullanılmıştır Bkz. Siracü't-tevârih I, s.12

⁵⁷ Gulam Muhammed Gubar, a.g.e., s.360'da Cihan Han, yine ordu komutanı manasında kullanılan Sipahsalar ünvanı ile anılmaktadır.

⁵⁸ Bazı kaynaklarda ise bu ünvanın Farsça karşılığı olan "Ser-i Leşker ve Emir-i Leşker" tâbirleri kullanılmıştır. Bkz. M.S. Ferheng, a.g.e.I, s.121

⁵⁹ Bkz. Siracü't-tevârih I, s.12; M.S. Ferheng, a.g.e.I, s.120

⁶⁰ Eşikagası "Saray Hacibi" karşılığında kullanılan Türkçe bir terimdir. [Bkz. Siracü't-tevârih I, s.23] Baburlular zamanında sarayın önemli görevlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Eşik Agası ve Eşik İhtiyarı ile ilgili bkz. Vekâyi II, s.606

⁶¹ Bkz. Siracü't-tevârih I, s.23

⁶² Dokuz sayısının ve dokuz kabilenin Türk mitolojisindeki yeri ve önemi ile ilgili geniş bilgi için bkz. B. Ögel, **Türk Mitolojisi I**, Ankara 1993, s. 63,110, 298

⁶³ Bkz. M.S. Ferheng, a.g.e.I, s.122

⁶⁴ Bkz. M.S. Ferheng, a.g.e.I, s.124

sağlıyorlardı. Ordunun teşkilatlandırılmasında tamamen Türk askerî teşkilatının unsurları kullanılmıştı. Tımarlı sipahiler, gulamlar, savaş zamanında orduya katılan gönüllüler ve ittifak halindeki bölgelerden sağlanan birlikler yeni Afgan ordusunun unsurlarıydı. Özellikle 1761'de Marathaların büyük bir hezime uğratıldıkları Panipat savaşında,⁶⁵ Ahmed Şah'ın ordusu, klasik Türk ordu düzenindeydi. Yaklaşık altmış bin kişiden mürekkep ordu, leşker-i kalb (/merkez), meymene (/sağ cenah), meysere (/sol cenah), pişdar (/öncü) ve saka (/artçı) şeklinde dizilmişti.⁶⁶ Burada uygulanan savaş taktiği ise büyük bir maharetle uygulanan "Turan taktiği"nden başka bir şey değildi.

Kandahar'da Afgan devletinin temellerini atan Ahmed Şah, ülke bütünlüğünü sağlamak maksadıyla Gazne, Kâbil ve Herat'ı ele geçirdi. Böylelikle bugünkü Afganistan'ın genel sınırlarına ulaşmış oldu. Daha sonra kendinden önceki fatihlerin yaptığı gibi Hindistan'a indi.⁶⁷ 1749'dan 1770 yılına kadar toplam sekiz defa Hindistan'a sefer yapan Ahmed Şah, bu seferler esnasında Baburlu devlet teşkilatından da etkilenmişti. Yaptığı tayinlerde emri altındaki görevlilere Türkistan ve Baburlu saray teşkilatlarında kullanılan *Yasavul*,⁶⁸ *Karavul*,⁶⁹ *Kutval*⁷⁰ ve *Daruga*⁷¹ gibi ünvanları vermişti.

Sonuç olarak milattan önceki dönemlerde Sakalarla başlayan ve sırasıyla Yüe-çi, Kuşan ve Eftalitlerin hâkimiyetine giren Sicistan, Toharistan, Huttal, Zabulistan ve Kabulistan gibi Afganistan'ın tarihi bölgeleri Heptal(/Abdal) ve Kalaçlar gibi Akhunların iki önemli boyuna vatan olmuştu.⁷² İslamîyetten sonra Gaznelilerin⁷³ adeta mührünü bastığı bu topraklar, onların inkırazından sonra

⁶⁵ Tarihe III. Panipat savaşı (14 Ocak 1761) olarak geçen Afgan-Maratha savaşı ile ilgili geniş bilgi için bkz. Muhammed Cafer Şamlu, **Tarikh-i Menazilu'l-Fütûh**, (nşr. Eliot-Dowson, **The History of India, As Told By Its Own Historians VIII**) Delhi 1990, s.148 vd; J.P. Ferrier, a.g.e., s.87

⁶⁶ Abdalî ve Maratha ordularının dizilişi ile ilgili bir kroki için bkz., V.A. Smith, **The Oxford History of India**, London 1920, s.463; Ahmed Şah'ın Panipat savaşında meydana sürdüğü ordunun sayısı ve teşhizatı ile ilgili geniş bilgi için Bkz., Seyyid Ghulam Ali, **Nigâr-nâme-i Hind**, (nşr. Eliot-Dowson, **The History of India, As Told By Its Own Historians VIII**, Delhi 1990), s.398 vd; G. Macmunn, **Afghanistan, From Darius to Amanullah**, Edinburgh 1929, s.70; W.K.Fraser-Tytler, **Afghanistan: A Study of Political Developments in Central Asia**, New York 1950, s.63; R.W. Frazer, **British India**, London 1918, s.123 vd.

⁶⁷ Ahmed Şah Abdalî'nin Hindistan seferleri ile ilgili geniş bilgi için bkz. O. Yazıcı, **Ahmed Şah Abdalî ve Millî Afgan Devleti'nin Kuruluşu (1747-1772)**, (Basılmamış Doktora Tezi), Malatya 2003

⁶⁸ Yasakçı, muhafaza memuru, saray muhafızlarının başı, tanzim edici, emirber gibi vazifeleri ihtiva eden Yasavul, Türkistan hanlarının sarayında hazine nazırı olarak görev yapıyordu. Bkz. Vekâyi II, s.666

⁶⁹ Gözcü, bekçi, ordunun anî bir baskına uğramaması için ordugâhın etrafına çıkarılan müfreze görevlileridir. Bkz. Vekâyi II, s.615

⁷⁰ Kale muhafızı, garnizon komutanına verilen addır. Bkz., Vekâyi II, s.629 vd.

⁷¹ Vâlî, askerî vâlî, bir bölgenin idare ve inzibatını sağlayan memura verilen ünvanıdır. Bkz., Vekâyi II, s.601

⁷² Bugünkü Afganistan sınırları içerisinde kalan bu bölgelerde Türk boyları İslam ordularına karşı büyük mukavemet göstermişlerdi. Bu hususta bkz. H.A.R. Gibb, **Orta Asya'da Arap Fetihleri**, (çev. H. Kurt), Ankara 2005, s.106 vd.

⁷³ Gaznelilerin bölge tarihinde oynadıkları mühim rolün tesirleri günümüze kadar ulaşmaktadır. Özellikle takip edilen dinî siyaset sayesinde bölge ahalisi Sünnî İslâm inancına sahip olmuş ve

sırasıyla Selçuklu, Gurlu, Harezşah, İlhanlı, Timurlu, Babûrlu, Safevî ve Afşarlı hâkimiyetine girmişti. Dolayısıyla bölgede Türk hâkimiyeti kesintiye uğramadan Abdaliler dönemine kadar ulaşmıştı. O sebeple Herat, Kandahar, Gazne, Kâbil gibi önemli vilayetlerde Türk nüfusu ve nüfuzu hiçbir zaman eksik olmamış, dolayısıyla siyâsî üstünlük sayesinde kültürel devamlılık da kesintiye uğramadan sürmüştü. Dolayısıyla Ahmed Şah'ın kurduğu bu devlet, her ne kadar coğrafyaya binaen "Afgan devleti" olarak tarihe geçmiş olsa da gerek kurucu boyların menşei, gerekse hâkimiyet alametleri ile devlet idaresinde kullanılan idarî ve askerî ünvanlar, bu devletin kendinden önceki Türk devletlerinin bir devamı niteliğinde olduğunu göstermektedir.

Kaynakça

- AFŞAR, M., **Afgan-nâme II**, Tahran 1341
 ALİ KULİ MİRZA, **Tarih-i Vâka-yı ve Sevânih-i Afganistan**, Tahran 1376
 BELLEW, H.W., **An Inquiry into the Ethnography of Afghanistan**, Karachi 1977
 BEVERIDGE, H., **A Comprehensive History of India I**, London 1858
 DAMES, L., "Ebdali", **İ.A.IV**, s.4
 EWANS, M., **Afganistan: A New History**, Curzon 2001
 FERHENG, M.S., **Afganistan, der Penc Karn-ı Ahir I**, Meşhed 1371
 FERRIER, J. P., **History of the Afghans**, London 1858
 FEYZ MUHAMMED HAN, **Siracü't-tevarih I**, (nşr.M.İ.Şeriatî), Tahran 1372
 FLETCHER, A., **Afganistan Highway of Conquest**, New York 1966
 FRASER-TYTLER, W.K., **Afganistan: A Study of Political Developments in Central Asia**, New York 1950
 FRAZER, R.W., **British India**, London 1918
 GENÇ, R., **Karahanlı Devlet Teşkilatı**, Ankara 2002
 GIBB, H.A.R., **Orta Asya'da Arap Fetihleri**, (çev. H. Kurt), Ankara 2005
 GUBAR, G.M., **Afganistan der Mesir-i Tarih**, Tahran 1374
 HABİB, M., **Sultan Mahmud of Ghaznin**, Delhi 1951
 HANİFİ, M.J., "Colonial Production of Hegemony Thourgh the "Loja Jerga" in *Afganistan*", **Iranian Studies, XXXVII/2 (June 2004)**, s.295-322
 HOCA ABDULKERİM HAN KEŞMİRÎ, **Beyan-ı Vâki; The Memoirs of Khojeh Abdulkurream**, (nşr. F. Gladwin), Calcutta 1788
 LOCKHART, L., **Nadir Shah**, London 1938
 MACMUNN, G., **Afganistan, From Darius to Amanullah**, Edinburgh 1929
 MALLESON, G.B., **History of Afghanistan**, London 1879

Hanefî mezhebini benimsemişti. [Bkz. M. Habib, **Sultan Mahmud of Ghaznin**, Delhi 1951, s.7]; Gazneli devleti ile ilgili geniş bilgi için ayrıca bkz. E. Merçil, **Gazneliler Devleti Tarihi**, Ankara 1989

- MERÇİL, E., **Gazneliler Devleti Tarihi**, Ankara 1989
- MİRZA MEHDÎ HAN ESTERABADÎ, **Tarih-i Cihangüşâ-yı Nadirî**, Tahran 1377
- MİRZA MUHAMMED SADIK, **Tarih-i Giti Güşâ: der Tarih-i Hanedan-ı Zend**, (nşr. Said Nefisî), Tahran 1317
- MUHAMMED CAFER ŞAMLU, **Tarikh-i Menazilu'l-Fütûh**, (nşr. Eliot-Dowson, **The History of India, As Told By Its Own Historians VIII**) Delhi 1990
- MUHAMMED EMİN GÜLİSTANÎ, **Mücmilü't-tevarih**, Tahran 1344
- MUHAMMED KÂZİM MERVÎ, **Alam Aray-ı Nadiri III**, (nşr. M.E. Riyahi), Tahran 1369, s.1191
- NAIR, T.T., "The Peacock Cult in Asia", **Asian Folklore Studies**, **XXXIII/2**, (1974), s.93-170
- ÖGEL, B., **Türk Mitolojisi I**, Ankara 1993
- ÖGEL, B., **Türklerde Devlet Anlayışı (13. Yüzyıl Sonlarına Kadar)**, Ankara 1982
- PAKALIN, M.Z., **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I**, İstanbul 1993
- PALABIYIK, H., **Valilikten İmparatorluğa Gazneliler, Devlet ve Saray Teşkilatı**, Ankara 2002
- POUR, A.D., **Nadir Şah Devrinde Osmanlı-İran Münasebetleri**, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1977
- SEYYİD Ghulam Ali, **Nigâr-nâme-i Hind**, (nşr. Eliot-Dowson, **The History of India, As Told By Its Own Historians VIII**, Delhi 1990
- SINGH, G., **Ahmad Shah Durrani**, New York 1959
- SMITH, V.A., **The Oxford History of India**, London 1920
- SYKES, P., **Persia**, London 1922
- ŞEMÎ, M., "Ahmed Şah Dürrani", **Dairetü'l-Maarif-i Bozorg-i İslâm VII**, s.63-66
- TANBURÎ ARUTİN, **Thamas Kulu Han'ın Tevârihi**, (nşr. E. Uras), Ankara 1942
- WILBER, D.N., **Afghanistan**, New Haven 1962
- YAZICI, O., "Gulcayların Menşei", **Ortadoğu Araştırmaları Dergisi IV/1**, (Elazığ, Ocak 2006), s. 31-49
- YAZICI, O., **Ahmed Şah Abdalî ve Millî Afgan Devleti'nin Kuruluşu (1747-1772)**, (Basılmamış Doktora Tezi), Malatya 2003
- ZAHİRÜ'D-DİN MUHAMMED BABUR, **Vekâyi: Babur'un Hatıratı I- II**, (nşr. R.R. Arat), Ankara 1987

The Effects of the Turkish Culture in Foundation of the Afghan State

The current Afghanistan geography has long hosted several Turkish clans and states including Skyth, Yue-chi., Kushan, Akhuns (/Ephtalit), Ghaznavid, Seljukid, Khwarezmshah, Ilhanid, Timurid, Baburid, Safavid ana Afsharid. Thus the Turkish rule in this region had lasted until 18th century without interruption. Since those important provinces like Herat, Kandahar, Ghazni, Kabul never deprived of Turkish population and power, the political superiority of Turks and thus their cultural continuity persisted in Afghanistan without interruption.

Gılcays, one of the two large Turkish-origin Afghan tribes located in Kandahar and Herat during the early 18th century, invaded Iran in 1722 taking the advantage of authority gap in that country and ended the Safevid rule. Terminating some five-year long rule of the Afghan tribes led by Gılcays, Nadir Şah Afshar expelled the Afghan tribes from Iran. In a short time Nadir Shah established the unity in Iran as well as conquering Afghanistan and affiliating the Afghan tribes to himself. Forming the sultan's household troops from the forces he chose from among the Uzbek and Afghan tribes, Nadir Shah Afshar suppressed the internal oppositions and governed the state successfully until 1747.

As the reason for the Afghan tribes and Uzbeks to stay in Iran disappeared after Nadir Shah was killed by his governors in 1747, these forces decided to go back to their motherland. While Uzbek forces went back to Turkmenistan, Afghan tribes set off for their motherlands, Herat and Kandahar. The notables of the Afghan tribes wanted to assign a "Shah" just on the way as suggested by their cultural heritage and gathered a Jirga (assembly). They elected unanimously a twenty-five-year-old young man, Ahmed Khan Abdali, as their leader, taking the initial step towards becoming a state.

Moving to Kandahar after being elected as Shah, Ahmed Han entered into Kandahar being welcomed by the leaders of the city with enthusiasm and without any opposition. Once again in late October 1747, the ceremony of enthronement as a sign of the classical Turk-Islam culture was conducted in a mosque in Kandahar. During the ceremony taking place before the leaders of the city, the senior religious leader scattered a fistful of wheat over Ahmed Khan's head and announced after the prayers that he was granted this position as a result of the will of God and the nation. During this ceremony, the symbols of throne adopted in middle-age Turkish states were applied successively: new Shah was dressed in *khilat*, a *tâc* ornamented with *sorguç* was put on his head, and he was girded with a *sword*.

Immediately after the enthronement ceremony Ahmed Shah announced Kandahar as the *payitaht* as the center of the newly-founded state. The first *sikke* (coins) in the name of Ahmed Shah was pressed here. Only Ahmed Shah's name was printed on the *sikkes* and it was emphasized that he was not subject to any other states.

The first khutba in the name of Ahmet Shah Durrani was read during the Friday prayer in Kandahar. Thus, all of the symbols of throne such as assembly, enthronement, payitaht, hilat, tâc, a sword, enthronement gratuity, sikke and khutbe as appeared in Turk-Islam states ruled in Turkistan, Iran and India including

Ghaznavid, Seljukid, Khwarezmshah, Ilhanid, Timurid, Baburid, Safavid and Afsharid were applied similarly in Ahmed Khan's coming into power.

Taking an action to establish the other personnel of the state after the enthronement ceremony, Ahmed Shah first established offices being inspired from Safevid and Afsharid administrative structure in Iran and assigned people to these offices under such names as Kaşıkçıbaşı, Divanbegi, Sahib-i Cem-i Sandukhâne, Kapucubaşı, Zabit Begi, Kollaragası, Eşikagası, Hân-ı Hânan (/Sipahsalar), Topçubaşı, Yasavul, Karavul, Kutval, Daruga. As it is seen, the titles and the duties of the people assigned to the offices in the newly established administration were the same administrative-military titles and duties used in Turk-Islam states.

Ahmed Shah established an army like his predecessors to expand the lands under his rule. In addition to the troops joined to the army from timars and tribes during the war, he established the sultan's household troops made up of cavalrymen selected from Kızılbash and Uzbeks who gained battle experience in Nadir Shah's army. They were hosted in the place called Gulaman-ı Shahi or Gulamhâne in payitaht. In the time of war they ranked in the order of army, leşker-i kalb (/center), meeymene (/right side), meysere (/left side) pişdar (/pioneer) and saka (/rear). Therefore, the organization of the army completely reflected the components of Turk military model. The elements of the new Afghan army included tımarlı sipahis, gulams, volunteers in war time and troops received from the allied regions.

Consequently, the procedures used in the foundation and enthronement ceremonies of the Turk-Islam states were used during the foundation stage of this new state, and the titles and duties of the personnel assigned to the newly established offices were selected from the same ones that had been used by the Turk states founded in the region before. Already the roots of the founding clans and symbols of throne as well as the administrative and military titles prove that this state was a successor of the previous Turk states and Turkish culture had remarkable effects on this newly established state.